

SYNAKSARION

NIEDZIELI O CELNIKU I FARYZEUSZU

Stichosy o trójpieśniach:

Stwórco nieba i ziemi!
Jak trójświętą pieśń od aniołów,
tak i trójpieśń przyjmij od ludzi.

Stichosy o celniku i faryzeuszu:

Kto żyje faryzejsko, daleko jest od Kościoła,
Chrystus bowiem znajdujący jest przez was,
pokorni, w was samych.

Dzisiaj zaczynamy z pomocą Bożą użycie księgi Triodion, którą wielu naszych świętych i teoforycznych ojców-poetów, kierowanych przez Ducha Świętego, wspaniale i w należyty sposób ułożyło, wypełniwszy pieśniami. Jako pierwszy wymyślił trójpieśni¹ – a zakładam, że na wzór Świętej i Życiodajnej Trójcy – wielki twórca poezji, Kosmas z Maiumy², dla Wielkiego Tygodnia Świętej Męki Pana i Boga, i Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa, ułożywszy pieśni z krótką nazwą każdego dnia w akrostychu. Po nim także inni ojcowie, a zwłaszcza Teodor³ i Józef⁴ Studyci, naśladowując jego przykład, ułożyli liturgiczne służby dla innych tygodni Wielkiego Postu, najpierw dla swego monasteru Studytów. Przede wszystkim napisali trójpieśni, a następnie, kierując się wskazaniem ojców, ułożyli i sprawdzili także inne księgi liturgiczne.

Ponieważ tydzień wieńczy główny z dni, czyli niedziela, będąc zarazem pierwszym i ósmym, a więc ostatnim dniem, to pierwszą pieśń dopasowali do

¹ Trójpieśń, kanon wielkopostny jutrzni i powieczera, mający trzy pieśni, podczas gdy zwykle ma dziewięć pieśni.

² Św. Kosmas Pieśniarz, Kosmas z Jerozolimy, Kosmas z Maiumy, znany także pod imionami: Melodos, Kosmas Hagiolites (zm. po 750), grecki poeta, mnich i biskup. Kosmas był przyrodnim bratem św. Jana z Damaszku i tak jak on był mnichem w ławrze św. Saby koło Jerozolimy. Od 735 roku był biskupem Maiumy koło Gazy. Jest autorem poezji liturgicznej, w tym kanonów i idiomelosów. Niektórzy przypisują mu również *Komentarz* do poezji św. Grzegorza z Nazjanzu. Jego wspomnienie liturgiczne jest obchodzone 12 XII.

³ Św. Teodor Studyta (759-ok. 826), teolog bizantyński, nieugięty obrońca świętych obrazów; igumen monasteru Sakkudion; skazany na wygnanie wskutek konfliktu z patriarchą i cesarzem, przeniósł się z 700 mnichami do monasteru Studios w Konstantynopolu, gdzie dokonał reformy życia monastycznego; ogromny dorobek Teodora Studyty obejmuje zbiór 500 listów, pisma polemiczne przeciw ikonoklastom, mowy ascetyczne i liturgiczne, katechezy, utwory poetyckie, jak pieśni religijne, hymny i epigramy o życiu monastycznym. Wspomnienie liturgiczne 11 XI i 26 I.

⁴ Św. Józef Studyta (zm. 830), grecki mnich, wyznawca i arcybiskup Tesaloniki, poeta, wraz z bratem Teodorem uzupełnił Triodion. Wspomnienie liturgiczne 26 I.

dnia drugiego, to znaczy do poniedziałku⁵. Odpowiednio do trzeciego dnia, to znaczy do wtorku, odnieśli pieśń drugą; do czwartego dnia, do środy – pieśń trzecią; do piątego, czwartku – pieśń czwartą; do szóstego piątku – piątą, a do soboty pieśń szóstą i siódmą, podczas gdy pieśni ósma i dziewiąta śpiewane są każdego dnia. Taki bowiem sposób opracował święty Kosmas, napisawszy dla Wielkiej Soboty czwórpieśń⁶, chociaż później na polecenie cesarza Leona Filozofa⁷ została ona rozbudowana do pełnego kanonu przez mnicha Marka, biskupa Otranto⁸.

Księga ta słusznie jest nazywana Triodionem, chociaż i nie zawsze zawiera trójpieśni – zawiera bowiem także pełne kanony – ale jak sądzę, otrzymała swoją nazwę od tego, że trójpieśni w niej przeważają lub też od trójpieśni Wielkiego Tygodnia, które – jak już napisano powyżej – pojawiły się najpierw. Idea naszych świętych ojców polega na tym, żeby w całej księdze Triodion przypomnieć nam pokrótce wszystkie dobrodziejstwa Boże nam uczynione od stworzenia świata: jak zostaliśmy przez Niego stworzeni, jak byliśmy wygnani z raju rozkoszy po przekroczeniu przykazania danego nam dla doskonalenia się, jak zostaliśmy odrzuceni z zawiści pierwszego w złu węża i wroga, zrzuconego z powodu pychy, jak trwaliliśmy odłączeni od łaski i wodzeni byliśmy przez diabła, jak Syn i Słowo Boże z miłosierdzia swego przyjął cierpienia, nachyliwszy Niebiosą, zstępując i wcielając się w łono Dziewicy, stawszy się Człowiekiem dla nas i pokazując swoim życiem drogę na Niebiosą przede wszystkim przez pokorę, post, odrzucenie zła i innych czynów, jak On przyjął cierpienia i zmartwychwstał, i znowu wstąpił na Niebiosą, i zesłał Ducha Świętego swoim uczniom i apostołom, jak oni zaczęli głosić Syna Bożego, Boga Doskonałego, i jak święci apostołowie przy współpracy łaski Ducha Świętego swoim nauczaniem zgromadzili wszystkich świętych z ziemi i znowu napełnili niebo, zgodnie z pierwotnym zamysłem Stwórcy.

Myśl Triodionu i w tym, że pierwsze trzy tygodnie, a mianowicie o Celniku i Faryzeuszu, o Synu Marnotrawnym i o Sądzie Ostatecznym, są zamysłone przez świętych ojców jako pewna wstępna nauka i pouczenie,

⁵ Znaczy to, że w poniedziałek kanon składa się z 1, 8 i 9 pieśni; we wtorek z 2, 8 i 9; w środę z 3, 8 i 9; w czwartek z 4, 8 i 9; w piątek z 5, 8 i 9; w sobotę z 6, 7, 8 i 9.

⁶ Czwórpieśń, kanon wielkopostny składający się z czterech pieśni.

⁷ Leon VI Filozof (866-912), cesarz rzymski (bizantyjski) z dynastii macedońskiej. Swój przydomek zawdzięczał upodobaniom do wygłaszania kazań w kościołach Konstantynopola. Wstąpił na tron po swym ojcu Bazylim w 886 roku, rozpoczynając panowanie od usunięcia patriarchy Focjusza i mianowania na jego miejsce swego brata Stefana. Do 904 roku panował wspólnie z bratem Aleksandrem. Mimo podjęcia prób reorganizacji wojska bizantyjskiego i podniesienia jego sprawności bojowej poniósł szereg klęsk w wojnach z wdzierającymi się w granice państwa Bułgarami i Arabami. Po przegranej wojnie z Rusią Kijowską w 911 roku zawarł traktat gwarantujący Rusinom swobodę handlu z Konstantynopolem. Poleciał dokończenie bizantyjskiego kodeksu prawnego *Opus Basilicon* (uaktualnienie ustaw z kodeksu Justyniana), który przetrwał do upadku Konstantynopola w 1453 roku. Autor prac z zakresu taktyki wojskowej i teologii. Jest znany jako autor eotinionów Zmartwychwstania na jutrzni całonocnego czuwania przed niedzielą.

⁸ Marek biskup Otranto (VIII w.), mnich ławry św. Saby, ekonom Hagia Sophia w Konstantynopolu, autor troparionów kanonu Wielkiej Soboty, modlitwy do Trójcy Świętej, odmawianej na nabożeństwie północnym, znany przede wszystkim jako autor uzupełnienia Typikonu w postaci tzw. „rozdziałów Marka”.

abyśmy nabrali odpowiedniego nastroju i przygotowali się do duchowych wysiłków świętego postu, porzuciwszy wstrętne grzeszne nawyki.

Przede wszystkim, w pierwszym przygotowawczym tygodniu, ojcowie przedkładają nam przypowieść o celniku i faryzeuszu⁹. Podobnie, jak idący na wojnę najpierw przechodzą ćwiczenia pod kierunkiem dowódców wojskowych, aby oczyściwszy i naostrzywszy oręż, także wszystko pozostałe dobrze przygotowali, usunęli wszelkie przeszkody, dokładnie uzbroili się do walki i zatroszczyli o wszystko, co konieczne. Jeszcze przed walką dowódcy wielokrotnie cytują im dewizy bojowe, przypowieści, opowiadania, rozpalające w nich bojowego ducha, a wypędzające wszelkie lenistwo, bojaźń, zniechęcenie i inne zło. Tak samo święci ojcowie wstępnie ogłaszają nadchodzącą w poście bitwę z demonami, abyśmy wyzwolili się z żądz, które zadomowiły się w duszy, z jadu, który nagromadził się w ciągu długiego czasu, a następnie postarali się zdobyć te cnoty, których nie mamy, i w ten sposób gotowi, w pełnym rynsztunku, przystąpili do wysiłków postnych.

Ponieważ głównym orężem dla zdobycia cnót jest pokuta i pokora, a przeszkodą do chwalebnej pokory jest pycha i wywyższanie się, to ojcowie przede wszystkim przedkładają nam dla rozmyślenia obecną przypowieść z boskiej Ewangelii. Przykład faryzeusza wzywa do wyzwolenia się z żądz pychy i z dumy, a przykład celnika wzywa do zdobycia przeciwnej tej żądz pokuty i pokory. Pycha, nadętość, to główna i najgorsza żądza, gdyż z jej powodu spadł z niebios diabeł, który niegdyś był świetlistą Jutrzenką, i stał się mroczną ciemnością. Z powodu tejże żądz nasz Praojciec Adam został wygnany z ogrodu rajskiego. W ten sposób i na tych przykładach święci uczą, żeby nie chwalić się swymi cnotami, nie czuć wrogości do bliźniego, ale zawsze chronić pokorę, bowiem Pan sprzeciwia się pysznym, a pokornym daje łaskę. „Mówię wam – powiedział Pan – że celnik odszedł bardziej usprawiedliwiony do swego domu, niż faryzeusz”. Ta przypowieść wzywa, aby nikt się nie wywyższał, choćby nawet był cnotliwym, ale zawsze korzył się i całą duszą modlił się do Boga, choćby wpadł w głębię zła, bowiem zbawienie jest blisko. Przecież celnik to poborca podatków, który w bardzo nieuczciwy sposób gromadził sobie bogactwo. Faryzeusz natomiast oznacza kogoś „oddzielonego” lub „odłączonego”, kto przewyższa innych znajomością Pisma. Nazwa saduceusz pochodzi od słowa „saddoik”, to znaczy „sprawiedliwy”, gdyż „sedek” znaczy „sprawiedliwość”. Starożytni Żydzi mieli trzy nauki: esseńczyków, faryzeuszy i saduceuszy, którzy nie wierzą ani w zmartwychwstanie, ani w anioła, ani w ducha.

Chryste Boże nasz, dla wstawiennictwa wszystkich Twoich świętych twórców pieśni zmiłuj się nad nami. Amen.

⁹ Przypowieść o celniku i faryzeuszu patrz: Łk 18,10-14.